

ביאורים

הדרכת העבודה על המידות ועל המוסר, נעשית בדרך כלל בהדרגתיות ובשלבים. על האדם להתקדם באיטיות שלב אחר שלב, מדרגה אחר מדרגה, בלי 'קפיצות ודילוגים'. הדרכה זו נובעת מכך שנפש האדם הרוצה להתקדם צריכה להתבסס ולבנות את עצמה באופן שבו לא תהיינה מעידות וההתקדמות תהיה יציבה ולא ארעית. בקפיצות ובדילוגים אין די בנייה, והיסודות אינם חזקים מספיק כדי לבנות עליהם בניין גדול ורחב מימדים של מוסר ויראת שמים. על כן יש להתבסס בכל מדרגה לפני שעוברים לשלב הבא, כדי ששלב זה יוכל להתקיים באדם כראוי.

על אף הדרכה כללית זו, ישנם מצבים יוצאים מן הכלל, שתלויים בגורמים שונים, שבהם דווקא הקפיצה והדילוג טובים הם. למשל, אדם שטבע נפשו נוטה לרוחניות גדולה והוא מזהה בעצמו את מעלת נשמתו, נכון יהיה לו לשוב בתשובה על חטאיו ונפילותיו בקפיצות ובדילוגים. הוא לא ינסה לתקן את פגמיו בהדרגה ולא יתקדם באיטיות מחשש לנפילה, אלא ירוץ קדימה וישאף למרחקים, מכיוון שנשמתו הגדולה תסייע לו במעשיו ולא תניח לו לקרוס. עבורו יהיה זה נכון לא לדקדק על כל מעשה ותיקון. ואם הוא כבר הגיע למדרגתו, עליו להתקדם מיד הלאה, בלי חשבון מדוקדק.

מה שאין כן אצל אדם גדול שגדולתו נובעת מתוך התאמצות ועבודה רבה. אצלו התיקון מנפילה צריך להיעשות בדרך הרגילה וההדרגתית, מכיוון שבשורש נשמתו לא קיימת אותה המעלה הגבוהה שתתן לו את הדחיפה לפרוץ קדימה, ועליו לנהוג בתשובתו כדרך כל המדרגות האחרות.

הרחבות

• מתי צריך הדרגה בעבודת ה'?

אין לדקדק בתשובה על ההדרגה, כמו שמדקדקים ביישר המעשים לכתחלה. דברים דומים לחילוקי של הרב קוק בין ההדרגה אצל עובד ה' לבין בעל תשובה כתב הרב יחזקאל סרנא: "כי כל סולם המדרגות שהעליה היא רק בהדרגה ולא בקפיצה זהו רק בדרכי עבודת ה' של עובדי ה', שלא אך שאינם יכולים לקפוץ אלא שגם אינם רשאים... ועל כורחינו שבתשובה אינו כן כי אין מדרגות לבעל תשובה וכבר אמרו זכרונם לברכה בבעלי תשובה יש קונה עולמו בשעה אחת..." [דליות יחזקאל חלק ה עמ' שכד].

• חשיבות השמירה על הדרגה בעבודת ה'

בכל דרָגָה... יש פה אוֹצֵר שֶׁל קִדְשָׁה. הרב אברהם שפירא זצ"ל, בשיחה לחג מתן תורה, הדגיש את חשיבות שמירת המדרגות: "דווקא במצב מרומום ונעלה זה (שישראל עומדים לפני קבלת התורה) יש צורך בזהירות רבה לבל יעלה האדם למעלה ממדרגתו... דווקא בתקופה זו, שהגיעו בה בני ישראל לשיא הוודאיות והתשוקה לתורה, ומתוך כך התעלו עד למדרגה של מלאכים, שלגביהם יש הזדהות שלמה עם רצון הקדוש ברוך הוא, ואמרו "נעשה ונשמע" מתוך וודאיות מוחלטת, עוד קודם לשמיעת התורה - יש צורך במצוות ההגבלה ובציווי שלא להוסיף על דבריו של הקדוש ברוך הוא. כל אדם צריך לדעת מה היא מדרגתו, ואסור לו לקפוץ ממנה ולדלג עליה... כל אדם צריך לעצור את עצמו על מנת לעשות חשבון נפש מה הוא, והיכן הוא עומד, ועל פי זה לאזן את עצמו ולהגיע למדרגתו האמיתית. לכן באה מצוות ההגבלה" [שיעורי מרן הגר"א שפירא, שבת ופסחים, מאמר קבלת התורה לדורות].

שאלות לדין

- א. מדוע מי שגדולתו מצד כשרון מולד, צריך לשוב בתשובה בחיפזון ולא בהדרגה, בשונה מההוראה הרגילה?
- ב. מהי כוונת הרב קוק בביטוי 'כיון שעלה שוב לא ירד', הרי לפני כן כתב שעליו לעזוב את המדרגה הגבוהה?

לעילוי נשמת ר' עדיאל בן ר' חנניה לוין ז"ל

זו. יש שני אפנים של גְדֻלַת מְדֻרְגָה. האֶפֶן הָאֶחָד מֵצַד הַמַּעֲשִׂים וְהַתְלַמּוּד, וְהָאֶפֶן הַשֵּׁנִי מֵצַד הַכְּשָׁרוֹן וְהַתּוֹלְדָה, בְּשֵׁרֶשׁ הַיְצִירָה. מִי שֵׁיִסּוּד גְדֻלַת מְדֻרְגָתוֹ בָּא מֵצַד הַתְלַמּוּד וְהַמַּעֲשִׂים - כְּשֵׁיִרְד מִמְדֻרְגָתוֹ וְצָרִיף לַעֲלוֹת, צָרִיף הוּא לְאַחֵז בְּמַדּוֹת קְטַנּוֹת וְלָשׁוּב בְּהַדְרָגָה. אֲבָל מִי שֵׁיִסּוּד גְדֻלַתוֹ הוּא מֵצַד כְּשָׁרוֹנוֹ בְּעֵקֶר תּוֹלְדָתוֹ מֵגְדֻלַת נִשְׁמָתוֹ - גַּם כְּשֵׁיִרְד מִמַּעֲלָתוֹ, מֵצַד מְנִיעוֹת פְּנִימִיּוֹת אוֹ חִיצוֹנִיּוֹת, צָרִיף הוּא לָשׁוּב בְּגְדֻלָה וְחִפְזוֹן, בְּדִלְיָה כְּעַל כַּנְּפֵי נְשָׂרִים, מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַדְרָגוֹת. וּמִכָּל מְקוֹם מֵצֻטְרָפֵת לָזֶה גַּם כֵּן תְּשׁוּבָה בְּמַדּוֹת שֶׁל קְטַנּוּת וְדִקְדּוּקִים פְּרֻטִיִּים הַשְּׂיָכִים לָהֶן, אֲלֵא שֶׁהֵן אֵינָן עֹקֵר מְלֹאכֶת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל מִי שֶׁשָּׁרְשׁוֹ גָּדוֹל וְנִשְׁגָב, אֲלֵא כְּעֵרָף שֶׁל סְנִיפִים הַמְצֻטְרָפִין, כְּתַבְלִין הַמְמַתְקִין וְעוֹזְרִים וּמְסַיְעִים לְיִסּוּד הַעֲקָרִי, הִיא הַתְּשׁוּבָה הַרְמָה הַגְּדוֹלָה.

זו*. אין לדקדק בתשובה על ההדרגה, כמו שמדקדקים ביישר המעשים לכתחלה, כי לדקדק בהדרגה על פי רב צריכים לדלג פמה מדרגות, כדי לשוב אל המקום שעמדו עליו לפני הנפילה.

יח. בכל דְרָגָה וּבְכָל הַשָּׂגַת עוֹלָם... יש פה אוֹצֵר שֶׁל קִדְשָׁה, וכִּשְׁאֵדָם דּוֹלֵג וְעָרַף בְּמִהִירוֹת גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִמְדֻרְגָתוֹ אִזּוֹ מִתְרוֹקֵן הוּא מִהִתְכֵן הַקְּדוּשׁ שֶׁל הַדְרָגוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן הֶרְאִיּוֹת לוֹ, וְלִמְדֻרְגוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת אֵינּוּ יְכוּל לְהִתְדַבֵּק מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹתֵר מִדִּי רוֹחֲנִיּוֹת בְּעֵדוֹ. עַל כֵּן הוּא צָרִיף לָשׁוּב בְּתְשׁוּבָה בְּשֶׁרֶוֹן לֵב וּבְשִׁמְחָה אֶל הַמְדֻרְגוֹת שֶׁעֲזַב, וּמִכָּל מְקוֹם לֹא יִשְׁכַּח אֶת הַרְשָׁם שֶׁל הַמְדֻרְגוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת, שֶׁפִּיּוֹן שֶׁעָלָה לֹא יֵרַד, וְאִזּוֹ יִתְהַפֵּךְ הַכֵּל לְטוֹבָה.

אופני התשובה לגדולת מדרגה

לדקדק בהדרגה

תשובה בהדרגה

מֵצַד הַתְלַמּוּד וְהַמַּעֲשִׂים - ידיעותיו ומעשיו בפועל. **כְּשָׁרוֹנוֹ בְּעֵקֶר תּוֹלְדָתוֹ** - כִּישְׁרוֹן מוֹלָד. **בְּמַדּוֹת שֶׁל קְטַנּוֹת** - לעלות שלב אחר שלב. **שֵׁיִסּוּד הַיְצִירָה** - התקדמותו הרגילה של האדם בהשתלמות מעשיו, צריכה להיעשות בהדרגה (בשונה מתהליך התשובה שיכתיבו בו דילוג מדרגות). **הַשָּׂגַת עוֹלָם** - תפיסת עולם. **אוֹצֵר שֶׁל קִדְשָׁה** - יכולת שימור למצבו בעבודת ה'. **וְאִזּוֹ יִתְהַפֵּךְ** - השילוב של חזרתו למדרגה הקודמת יחד עם הרשמים שקלט מהדרגות העליונות יביא לכך שיוכל להתעלות ולקנות בעתיד מדרגות עליונות.

מקור: י"ח י"א אב

למנוח יומי
פאנימי - אורות התשובה